

עלון המשפט

ביה"ד "נתיבות חיים" שע"י מוסדות מענה שמחה י-ם
בנשיאות הגאון הרב נפתלי נוסבוים שליט"א
פנים מאירות 1 י-ם טל: 02-5023637, פקס: 02-5023655

גליון חודש שבט ה' תש"ע גליון מס' 29

בית דין לענייני ממונות ובית הוראה

בית הוראה לענייני ממונות "נתיבות חיים"
שע"י כולל חושן משפט "אוהל יוסף"

בית הוראה מיועד לביורר ענייני הקשורים לענייני ממונות, ניתן להתייעץ עם חברי בית הדין "נתיבות חיים" בענייני ממונות, וכן ניתן לקבל סיוע בעריכת חוזים צוואות וכדו' ללא צורך בקביעת תור. ניתן לקבל תשובות גם באידיש, באנגלית ובצרפתית.

בית הוראה פתוח בימים א - ה בין השעות 15:30-13:40, 13:00-11:00
וביום ו' בין השעות 13:00-11:00. עם הגאון הרב נפתלי נוסבוים שליט"א

ניתן לפנות בשעות אלו גם בטלפון: 02-502-3637
או כל היום בפקס: 02-502-3655

דוא"ל: E-mail: beisdin@neto.net.il

כמו"כ ניתן לקבוע תור לדיונים בביה"ד "נתיבות חיים"
בפל: 052-7642-346

Questions related to monetary issues
can be addressed to the institute via our
website: www.institutefordayanim.com

חדש: ניתן לקבל מענה לכל שאלה בדיני ממונות
באתר הנ"ל וכן באתר: www.din.org.il

תוכן העניינים

- א. פסקי דינים – הלכות צדקה – חלק ח'
– מאילו הכנסות יש להפריש מעשר
- ב. תשלום דמי נסיעות לעובד שהלך ברגל
- ג. בענין חיוב השבת פיקדון למפקיד

פסקי דינים – הלכות צדקה – חלק ח' – מאילו הכנסות יש להפריש מעשר

הרב יוסף פליישמן שליט"א

1. יש להפריש מעשר כספים מכל סכום כסף שהתקבל במתנה או בירושה, ואפילו אם הנותן¹ או המוריש² נתנו כבר מעשר. גם חתן וכלה שקיבלו כסף מההורים עבור נדוניה צריכים להפריש מעשר³. אמנם, אם נותן המתנה מחה במקבל שלא יתן צדקה, כדי שלא יצטרך לתת לו יותר וכדומה, אין המקבל רשאי לתת צדקה מכסף זה⁴. בעל שהתחתן עם אשה שיש לה כסף, אינו חייב להפריש מעשר מהכסף שהכניסה, אם האשה כבר נתנה מעשר לפני שהתחתנה⁵. אבל לאחר מכן, אם האשה נפטרה לפני בעלה והבעל ירש את כספה, צריך להפריש אז מעשר⁶.
3. יש להפריש מעשר גם מכסף שמיועד להשקעות. יש לעשר את הקרן ולאחר שהרוויח יעשר את הרווחים⁷.

1. כך נקטו האחרונים בפשיטות. ואף שבתרומות ומעשרות של יבול ארץ ישראל אין המקבל חייב להפריש מעשר לאחר שהנותן עישר, אין זה אלא ביכול שהחייב הוא על היבול אבל מעשר כספים הוא חוב המוטל על האדם להפריש מעשר מכל רווחיו, וכן כתב הט"ז בסי' שלא ס"ק לב לענין נדוניה "אטו יש חיוב על הממון כאן דתוכל לומר שהממון כבר נפטר ממעשר, והלא חובת גברא הוא שהוא חייב לתת ממה שנתנו האל 'יתרוך'. ואף שהט"ז שם סובר שחיוב מעשר כספים הוא ענין תרומות ומעשרות של יבול ארץ ישראל (עיין גליון 28 דין 4), מכל מקום מודה שלענין זה גדרו שונה. 2. כן כתב השל"ה במסכת מגילה פרק ג' מצוה אות כז, וכתב "דלא שייך לומר דהבן קם במקום אביו, דהא רשות בן רשות אחר". וכן פסק בספר אהבת חסד סוף פרק יח בשם האליהו רבה או"ח סי' קנו. 3. אמנם הנותן יכול להפריש מעשר פעמיים ולהתכוון לפטור את המקבל, וכן היה המנהג הקדום בפולין בכספי הנדוניה שההורים הפרישו מעשר פעם נוספת כדי לפטור את החתן, והם היו מחלקים הצדקה כפי ראות עיניהם, ולא נתנו לחתן להפריש בעצמו כדי שלא יתחייב להפריש מעשר לעולם מדין נדר, כמבואר בפתחי תשובה סי' רמט ס"ק"א בשם השאלת יעבץ ח"א סי' ו'. היתר זה מבוסס על הגמ' בנדרים דף לו ע"ב שאדם יכול לתרום מפירות שלו כדי לפטור פירות טבל של חבריו, והטובת הנאה הוא של התורם. בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קיב כתב שאין המקבל יכול להסתמך על המעשר שהנותן נתן רק אם הנותן נתן את המעשר כדי לפטור אותו, אבל אם נתן צדקה בסתם, אינו יכול להתנות לאחר מכן שתחשב לפטור את המקבל ממעשר, שכדי לפטור אחרים צריך דעת מפורשת לזכות עבורם. 4. בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קיב נשאל על אחד שנתן סכום כסף לחתנו כדי שיוכל ללמוד ללא דאגות פרנסה, והבטיח לו להוסיף עוד כפי הצורך, והחתן ביקש להפריש מעשר מהכסף שקיבל, והמיו מעכב בטענה שעל ידי זה יצטרך לתת לו יותר. והשיב שהחתן יכול לעכב על חתנו שהרי הקפיד שחתנו לא ישתמש בכסף רק לפרנסתו, שהרי לשם כך נתן לו את הכסף, וכאילו התנה על כך, ונותן מתנה יכול להגביל מה ייעשה במתנה, כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קיא סעיף ג' "אם נתנו לזה מתנה על תנאי שלא תחול עליה שום שעבוד... התנאי קיים, ולא יגבה בעל חוב ממנה" ועיין בסמ"ע שם ס"ק"ה שכיון שהנותן הוא הבעלים יכול להתנות מה שירצה. גם בספר באורח צדקה עמוד ססד מביא שהגר"ג קרליץ סובר שאם הנותן מקפיד, אסור לתת מן המתנה לצדקה. 5. בשו"ת שאלת יעבץ ח"א סי' ו' ד"ה וצל"ע במנהג, הסתפק אם לדמות נכסים שהאשה מכניסה לבעלה לנדוניה, מאחר שהבעל זוכה במתנה חדשה שלא היתה לו לפני כן, או אפשר, שאינו דומה לנדוניה שהיא מתנה מחודשת לשני בני הזוג, מה שאין כן נכסים אלו היו של האשה אף לפני החתונה. ומכריע שאין הבעל חייב במעשר, שהרי בנכסי מלוג אינו זוכה בגוף כלל, ואין לו רק פירות, ואף בנכסי צאן ברזל שהבעל זוכה בגוף הנכסים, מכל מקום הרי הוא מתחייב כנגד שוויים בכתובה, ואינו אלא כהלואה, ומכל מקום מסיים שהמפריש מעשר תבוא עליו ברכה. וכן מובאת בשו"ת יד הלוי ח"ב יו"ד סי' מד תשובת מהר"ם קרוגיא שאין הבעל צריך להפריש מעשר מהנכסים שהכניסה לו אשתו מאחר שהם משועבדים לה. אמנם עדיין יש להסתפק לפי מנהג בני אשכנז שמתחייבים בכתובה מאה זקוקין כסף תמורת כל מה שהאשה הכניסה, בין אם הכניסה פחות ובין אם יותר, האם כשהכניסה האשה יותר משווי מאה זקוקין, יצטרך להפריש מעשר מן הפער שביניהם, ומסתבר שצריך, אלא שלא מצאנו מי שכתב כן. 6. כן כתב היעבץ"ש שם, וטעמו שאין הבעל זוכה בנכסים כשהוא מתחתן אלא כשהוא יורשה, ואם כן צריך להפריש מעשר לאחר שירשה. ומסתבר שאם ירד ערכם של נכסי מלוג ממה שהיו בזמן החתונה, אינו צריך להפריש מעשר רק ממה שנשארו. אמנם בנכסי צאן ברזל צריך עיון, שהרי זכה בהם בזמן שהתחתן, אלא שהיה חוב והחוב נפקע. ובין לענין לרעות הסוברים שאין צריך להפריש מעשר משוה כסף (עיין דין 4), אם האשה הכניסה כסף בתורת נכסי מלוג והבעל קנה בו נדל"ן (וכפי המבואר במשנה בכתובות דף ע"א שיש לקנות קרקע בכסף של נכסי מלוג), וכשמתה האשה הרי הוא יורש נדל"ן, ולכאורה לא יתחייב במעשר, שהרי בשעה שזכה זכה בשווה כסף ולא בכסף, וצ"ע. 7. בירושלמי ריש פאה "רבי גמליאל בר איניא בעא קומי רבי מנא מה חומש בכל שנה ושנה לחמש שנים הוא מפסיד כולא אמר ליה בתחילה לקרן מיכן ואילך לשכ"ו ומביאו הר"ש שם סוף ד"ה והביכורים וכן נפסק בשו"ע סי' רמט סעיף א לענין חומש וכתב הש"ך שם ס"ק"ב שהוא הדין לענין מעשר. וכן כתב בספר אהבת חסד פרק יח, וכתב שם שהיצר מתגבר בזה וקשה לאנשים להפריש מעשר מן הקרן, ולכן מיעץ שיפריש את מעשר מן הקרן לצורך גמ"ח, הלוות את הכסף לאחרים, ובזה לא יריגיש כל כך שהוא מחסר ממונו שהרי יקבל תמיד את כספו בחזרה.

4. אם קיבל שווה כסף במתנה או בירושה, לדעת רוב הפוסקים אינו צריך להפריש מעשר⁸, וכן המנהג. אמנם יש סוברים שצריך ליתן לצדקה עשירית משוויו⁹. השווי נמדד לפי המחיר שהיה מקבל אם היה מחליט למוכרו¹⁰. ואם אין לו כסף כשיעור עשירית שוויו, יכול לרשום לעצמו שחייב חוב זה לצדקה ואינו חייב למכור את המתנה כדי לפרוע מיד.
5. אדם שקיבל סכום כסף בתנאי שיקנה בו דבר מסוים, אין המקבל רשאי להפריש מעשר מכסף זה, שלא לשנות מדעת הנותן¹¹. ולדעת הפוסקים המקילים (בדין 4) במתנה של שווה כסף, אף אינו חייב לתת כסף אחר לצדקה במקום זה¹². אמנם, אם הנותן אינו מקפיד שכל הכסף ישמש למטרה זו בלבד ואם יישאר עודף אין המקבל חייב להחזיר, חייב להפריש מעשר מהכסף¹³. אם, יצא שיש צורך בכל הסכום כדי לקנות את הדבר שסוכם, ישתמש בכל הסכום שקבל עבור הקניה, וישלם לצדקה כשיהיה לו כסף¹⁴.
6. דוגמא לדין 4 מצוי בהורים שקונים דירה עבור זוג צעיר. לדעות המקילות אין הילדים צריכים לתת עשירית שווי הדירה לצדקה, וכן המנהג¹⁵. לדעות אלו, אפילו אם ההורים נתנו לילדים את הכסף כדי שיקנו דירה בעצמם, אינם צריכים להפריש מעשר מהכסף שקבלו¹⁶. ולפי הדעות המחמירות, יש לרשום שווי עשירית הדירה, ויתנו את הכסף כשיזדמן להם מספיק כסף בנוסף למה שצריכים לפרנסתם¹⁷.
7. דוגמא נוספת: המקבל תלושי קניה לקנות בהם דבר מסוים או כרטיסיה לאוטובוס וכדומה, אינו צריך להפריש מעשר לפי הדעות המקילות. אמנם אם קיבל תלושים לרשתות מזון וכדומה, צריך להפריש מעשר, מאחר שיכול לקנות בהם מה שחפץ¹⁸.
8. דוגמאות נוספות: אם ההורים משלמים חלק מדמי השכירות לדירה או שהממשלה משלמת חלק מהשכירות¹⁹, או שבעל הדירה נתן לו לגור בחינם²⁰, או שהמעביד משלם עבורו ביטוח רפואי, ואלמלא זה היה העובד משלם את הביטוח בעצמו²¹, לפי המקילים אין צריך להפריש מהם מעשר ולפי המחמירים צריך.

8. כן כתב בספר דרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ז ס"ק כו בשם החזון איש (ובצינן ההלכה ס"ק סז מציין שבספר מעשר כספים עמוד רכו כתב בשם היד הלוי כדעת החזון איש, אמנם בהערה 9 ביארנו שדעת היד הלוי היא להיפך, עיין שם), וכן כתב בספר ארחות רבנו ח"א עמוד שצו שכן הורה מרן הסטייפלר בשם החזון איש, והוסיף לבאר הטעם, שמעשר עני אינו אלא שיעור במצות צדקה (עיין בגיליון 28 דין 4) ואין צריך למכור מטלטלים כדי לתת צדקה. ולפי זה אם מכר את המתנה שקיבל, לכאורה יצטרך ליתן מעשר. אמנם בספר חוט השני הלכות י"ט וחול המועד עמוד שנא נראה שיש טעם נוסף (ועיין בספר באורח צדקה עמוד שע), מצד שמעשר כספים אינו אלא מנהג ולא נהגו רק בכסף ממש, ולפי זה יתכן שאף אם מכר את המתנה לא נהגו להפריש מעשר. אמנם טעם זה אינו פותר רק מי שאינו מחויב להפריש מעשר מן הדין ואינו מפריש מעשר רק מצד המנהג, אבל מי שיש לו לפרנסת משפחתו ברווח וחייב להפריש מעשר מן הדין, אינו נפטר מטעם זה. ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קלג אות ז כתב שהמקבל דירה במתנה אינו חייב ליתן לצדקה עשירית שוויה, ושכן המנהג, ומוסיף שברך כלל אין למקבל את היכולת לתת עשירית שווי הדירה לצדקה, אמנם, במקרה כזה בלאו הכי פטור, שהרי מי שאין לו פרנסה ברווח אינו חייב ליתן מעשר מעיקר הדין, וכמו שכתב בספר אהבת חסד פרק יט סעיף ד. יש לציין שבספר באורח צדקה עמוד שסד הביא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שאם קיבל דירה נוספת על הדירה שגור בה ויש לו כסף כפי שווי עשירית הדירה, חייב ליתן לצדקה. ולכאורה סותר עצמו עם מה שכתב בספר חוט השני שאין צריכים להפריש מעשר משווה כסף, ואפשר שטעמו שכיון שאינו צריך את הדירה לצורך עצמו, ואינה עומדת אלא לרווחים, נחשב ככסף, וזה חידוש. עוד כתב שם שאם לא היה לו כסף כשווי עשירית הדירה בשעה שקיבל את הדירה, שוב פטור לעולם, וצריך עיון, שאם נאמר שדירה נוספת דינה ככסף, אם כן אף אם לא היה לו כסף כשזכה בדירה, יצטרך ליתן לצדקה כשיהיה לו כסף, לפי מה שביאר מרן הסטייפלר בדעת החזון איש. 9. בספר יוסף אומץ פרק הצדקה ומעשר מביא בשם ספר חיי עולם (הספר היראה לרבינו יונה) "מכל דבר ממשכתך... או מצא אבידה או קבל מתנה... בכל ענין שיבוא הן כסף הן זהב הן שוויים מהכל יפריש מעשר", והבין מדבריו שמכל דבר אפילו שווה כסף יפריש מעשר. וכתב שם שהמנהג בפרנקפורט דמיין בזמנו היה שלא להפריש מעשר מקרקע שקיבל בירושה או כנדוניא, ודעתו שאין חיוב לתת לצדקה עשירית משווי הבית, אלא מעשר מדמי השכירות כל שנה, ואם משתמש בדירה לעצמו, ואם לא היה מקבל דירה זו היה שוכר דירה זולה יותר, יתן מעשר מדמי השכירות שהיה מוציא אם היה צריך לשכור דירה. בשו"ת יד הלוי ח"ב סי' מד פסק שחייב ליתן מעשר מקרקע שקיבל חתן כנדוניא. וכתב לבאר מה שלא נהגו כן על פי הגמ' בקידושין דף נט ע"א שאינו סימן טוב למכור את הקרקע הראשון שקיבל וכיון שאינו עומד למכירה אין צריך ליתן עשירית שווי הקרקע. ולמעשה לא רצה להסתמך על סברה זו, וגם לא ניחא במה שכתב בספר יוסף אומץ שיפריש מעשר רק מדמי השכירות, ודעתו שאופן זה אינו מספיק רק במקרה שלא קיבל גוף הקרקע רק זכות לדור, אבל אם קיבל גוף הקרקע יש ליתן לצדקה עשירית שוויה. ובכל מקרה אם אין לו את הכסף שחייב ליתן לצדקה אינו חייב ללוות לשם כך, אלא ירשום כמה חייב לצדקה וכשיהיה לו כסף ייתן. גם בספר יש נוהלין (מאבי השליה) פרק צדקה כתב שצריך להפריש מעשר משוה כסף, והובאו דבריו בספר ארחות רבנו ח"א עמוד רצו. וכן פסק בשו"ת אבן ישראל ח"ט סימן צב אות יג בפשיטות. וכן בספר באורח צדקה עמוד שכה מביא תשובת הגרש"ז אויערבאך שנדפס בקובץ קול תורה גיליון לט שפסק שצריך להפריש מעשר משווה כסף, אם יש לו כסף כשווי עשירית המתנה ייתן מיד, ואם אין לו ייתן כשירצה למכור, אבל אינו חייב למכור כדי לשלם מיד. 10. כן כתב הגרש"ז אויערבאך בתשובה לנכדו ומובא בספר באורח משפט עמוד שלג, ועיין שם שמציין שבתשובה אחרת כתב שיתן עשירית מדמי בשר בזול שהם שני שלישי מהעלות בשוק (שיעור זה מצינו בכתובות דף לד ע"ב שהשוחט פרה של חבירו באונס צריך לשלם עבור הנאתו מאכילת הבשר). ואפשר שאין כאן סתירה, ומה שפסק שישלם דמי בשר שזול הוא במתנה שלא היה קונה בעצמו, ורק לאחר שקיבל את המתנה משתמש בה, לכן צריך להפריש מעשר רק ממה שנהנה, ובדומה לבהמה שאכלה שעורים בב"ק כ"ה ע"א, אבל בדבר שהיה קונה בעצמו צריך להפריש עשירית ממה ששווה להימכר. 11. בדומה לדין המבואר בחו"מ סי' קיא סעיף ג שהנותן מתנה רשאי להתנות תנאים מה יעשה המקבל במתנה זו. וכן הביא בספר באורח צדקה עמוד שסד בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שאם הנותן התנה שהמקבל לא יפריש מעשר אסור למקבל לעבור על התנאי. וכן הבאנו בהערה 4 בשם האגרות משה. 12. כן כתב בספר ארחות רבנו ח"א עמוד שצו שכן הורה מרן הסטייפלר, וכמדומה לו שאמר כן בשם החזון איש, שלא רק אם קיבל שווה כסף אינו חייב להפריש מעשר, אלא אפילו אם קיבל כסף לקנות בו דבר מסוים, אינו חייב להפריש מעשר. ועיין שם שעדיף אם המקבל לא יזכה בכסף, אלא יקנה עבור הנותן ויזכה בחפץ, או שיבקש מהנותן שיקנה בעצמו את החפץ וייתן לו. בדומה לזה כתב בספר דרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ז ציון ההלכה ס"ק סז שאם הורי החתן והכלה משלמים עבור הדירה אף אם נותנים לבני הזוג לבחור את הדירה, אינם חייבים להפריש מעשר, כיון שההורים הם הקונים והילדים הם רק שלוחים שלהם. אבל לדעת הסוברים שצריך להפריש מעשר משווה כסף כל שכן בנידון זה שקיבל כסף כדי לקנות בו שווה כסף. וכן כתב בשו"ת חקרי לב י"ד ח"ד סי' קב על חולה שקיבל תרומות לצורך ההוצאות בשעת חוליו, שצריך להפריש מעשר מכסף זה. וכתב שלרוב הפוסקים מותר למקבל לשנות מדעת הנותן ולהשתמש בכסף כדי לקנות דבר אחר, ואם כן יכול להפריש מעשר מכסף זה עצמו. ואפילו לדעת הפוסקים שאסור לשנות, מכל מקום יכול ליתן כסף אחר לצדקה נגד כספי התרומות, לפי מה שנפסק (עיין דין 11) שאפשר להפריש מעשר פעם בשנה על כל השנה. ולפי דבריו מי שקיבל כסף לקנות דבר מסוים יצטרך להפריש מעשר מכסף אחר כנגד כסף זה, שהרי הטעמים שכתב שייכים אף בזה. 13. כן הביא בספר באורח צדקה עמוד שסד בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, שרק אם הנותן נתן סכום כסף ואמר למקבל שיקנה דבר מסוים ואם יעלה יותר ישלם לו את ההפרש, אין המקבל רק שלוחו של הנותן ואסור לו להפריש מעשר, אבל הורי החתן והכלה שנותנים סכום מסוים לשלם ממנו הוצאות חתונה, ואין מקפידים מה יעשו עם שאר הכסף, צריכים להפריש מעשר אם יש להם מספיק כסף. בדומה לזה כתב בספר דרך אמונה שם שחזון איש הורה לאחד שקיבל כסף עבור מטרה מסוימת, להפריש מעשר מן הטעם שהנותן אינו מקפיד אם ייתן חלק מהכסף עבור מעשר, ולפי זה אם הנותן מקפיד אסור, והורים שקונים דירה עבור ילדיהם על רוב מקפידים, ואסור להפריש מהם מעשר, ולפי דעת המקילים בשווה כסף אין צריך ליתן תמורתו מכסף אחר. 14. כן כתב בספר דרך אמונה שם בשם החזון איש. דין זה דומה למה שפסק הגרש"ז אויערבאך שליט"א באחד שקיבל שווה כסף (עיין הערה 9), שאינו חייב למכור את המתנה ולתת את המעשר שם בעצמו. ואפילו לדעת הפוסקים שאסור לשנות, מכל מקום יכול ליתן כסף אחר לצדקה נגד כספי התרומות, לפי מה שנפסק (עיין דין 11) דמיין בזמן היוסף אומץ, אלא שהיוסף אומץ קנה לתת כל שנה מעשר מדמי השכירות שחשכו. אמנם יש לציין שהגרש"ז אויערבאך נהג בעצמו כשיטתו שיש להפריש מעשר על שווה כסף. 16. ועיין הערה 12 שהמקבל יכול שלא לזכות בכסף לעצמו רק לקנות בשליחות הנותן. 17. שמי שאין לו כדי פרנסתו אינו חייב במעשר כמבואר ברמ"א סי' רנא סעיף ג ועיין מה שכתבנו בגיליון 23. 18. כן כתב בספר חוט השני הלכות יום טוב וחול המועד עמוד שנא. וכתב שאף שמקבל התלוש אינו יכול לקנות רק מתוך חנות מסוימת, מכל מקום מכיון שהוא יכול לבחור מבין כל מה שמוכרים בחנות זו, ואינו מוגבל לדבר מסוים, נחשב התלוש ככסף ולא כחפץ. 19. כן כתב בספר באורח צדקה עמוד שע שהגר"נ קרליץ שליט"א פותר מלהפריש מעשר כשההורים משלמים דמי השכירות, והגרש"ז אויערבאך מחייב להפריש עשירית מדמי שכירות משלמים ההורים וכן ממה שהממשלה משלמת עבור שכירות דירה, גם אם הכסף משולם ישירות לחשבון המשכיר. 20. שם בשם הגרש"ז אויערבאך פסק שאחד שגור חנים חייב להפריש עשירית דמי שכירות לפי מחירי השוק. אמנם לפי מה שהבאנו

9. המוצא כסף צריך להפריש ממנו מעשר²². יש אחרונים שסוברים שאפילו אם בעל האבידה עצמו מצא אותו לאחר שהתייאש, או שהצליח לגבות חוב שהתייאש ממנו, צריך להפריש ממנו מעשר²³. ויש חולקים²⁴ וכן עיקר²⁵.

10. כשמחשבים את הרווחים, לדעת פוסקים רבים אפשר לחשב את הקרן ביחס למדד, ורק הרווחים שהם יותר מעליית המדד נחשבים לרווחים. שפיחות המטבע הוא בגדר הפסד. דין זה אמור בין שפיחות הנובע מכוח החלטת הממשלה²⁶ ובין שפיחות הנובע מהתייקרות המצרכים הבסיסיים²⁷. לדוגמה: אדם קנה בית להשקעה²⁸, ושיולם עבורו מיליון שקלים ומוכרו כעבור עשר שנים בשני מיליון שקלים, אם המדד עלה במשך עשר השנים בעשרים אחוז, אינו צריך להפריש מעשר רק משמונה מאות אלף שקל, משום שמיליון שקלים לפני עשר שנים שווים בזמן המכירה מיליון ומאתיים אלף שקלים, ואם כן הרי הוא כאילו השקיע מיליון ומאתיים אלף שקלים. ויש חולקים²⁹. ויש שכתבו לחלק בין רווחים של השקעות ועסקים שאין לנכות מהם את הפיחות, לבין נכס שנקנה לשימוש פרטי והתייקר, שיש לנכות את הפיחות מן הרווח. וכן כתבו שאפשר לחלק שרק בנכס שהאדם זקוק לו ודעתו לקנות בדמי הנכס נכס אחר, יכול לנכות את הפיחות³⁰.

11. מצוה מן המובחר להפריש מעשר מכל עסק ומכל הכנסה בנפרד³¹. אמנם רוב הפוסקים הקדמונים סוברים³², וכן נקטו האחרונים³³, שאפשר לעשות מאזן כללי ביום אחד בשנה ולחשב כל הרווחים וההפסדים בשנה שעברה מכל העסקים יחד, לנכות את ההפסדים מן הרווחים ולהפריש מעשר מהרווח שנשאר³⁴. לכתחילה עדיף ששנה לענין זה תהיה מראש השנה עד ראש השנה³⁵ ולערוך את החשבון בערב ראש השנה³⁶. אמנם, אם נוח יותר לערוך את החשבון לפי השנה הלועזית, כדי לחשב את המעשר יחד עם חשבון המיסים, רשאי לעשות כן³⁷. ועל כל פנים פעם בשנה חייבים להפריש מעשר, ובעלי עסקים שנוהגים להשקיע את הרווחים בעסקאות אחרות, שוב ושוב, בלי להפריש מעשר לפחות פעם בשנה, אינם עושים כדון³⁸.

בהערה 9 מספר יוסף אומץ, אם הוא היה שוכר לעצמו דירה זולה יותר, אינו חייב להפריש רק עשירית מדמי שכירות של הדירה הזולה. ועיין שם שאף הגרש"ז אויערבאך פטר אחד שהיה אוכל חנינים בישיבה מלהפריש עשירית מעלות האוכל, וצריך עיון טעם החילוק. ובספר הלכות צדקה עמוד קיא מיישב שבאוכל אין חיוב של משתרי ליה כמבואר בחולין דף קלג ע"א. אבל עדיין אינו מתורץ שבתוספות שם כתבו הטעם שאינו נחשב משתרי כיון שיכול לצום, ולענין מעשר לא שייך סברא זו שהרי על כל פנים נהנה מאכילתו. ויותר מסתבר ליישב שהאוכל בישיבה נחשב לבן בית או לאורח, ואף לפי דעת הגרש"ז אויערבאך האוכל בבית הוריו לא בחתונה אינו צריך לצדקה עשירית מעלות סעודתו. 21. מה שראוי כן במעשר כמבואר. ואם העובד לא היה משלם מעצמו ביטוח רפואי אינו צריך להפריש מעשר שר"ל לא חסך כלום. אמנם, אם העובד חלה ונצטרך לטיפול רפואי, והשתמש בביטוח ועל ידי זה חסך את עלויות הרפואה, לכאורה יצטרך להפריש מעשר ממה שחסך, כשם שצריך להפריש מעשר ממה שהממשלה משלמת לו דמי שכירות, לדעת הגרש"ז אויערבאך. 22. כדין מקבל מתנה שנתבאר בדין 1, וכן כתב בשו"ת שאילת יעב"ץ סוף סי' ג שבמעשר כספים הזוכה מן ההפקר חייב, וזוהי מוכיח שגדר מעשר כספים שונה ממעשר תבואה, שהרי במעשר תבואה הזוכה מההפקר פטור. בספר דרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ז באור ההלכה ד"ה ואחד מעשרה מסתפק אם המוצא, לאחר שזכה באבידה שנתייאשו הבעלים, החליט להחזיר האבידה למאבד, והמאבד אינו עני, האם יצטרך להפריש מעשר לפני שיחזיר את האבידה, כיון שכבר נתחייב במעשר מיד כשזכה בו. אמנם לכאורה, כל זה רק אם נתכוון לזכות בו לעצמו ושוב חזר בו, אבל אם הגביהו מיד על מנת להחזיר אפילו לאחר ייאוש פטור, כיון שמעולם לא זכה במציאה. 23. כן כתב בחידושי הפלאה כתובות דף נ ע"א על תוספות ד"ה אל יזכור. עיין שם שבמבאר הטעם שבמעשר תבואה צריך להפריש מעשר מן הכל ואין מנכים את הוצעים שכלו, כמבואר במנחות דף ע"א, מה שאין כן במעשר כספים יש לנכות את ההוצאות מן הרווחים ולהפריש מעשר מההפריש, שבתבואה הורע כלה ומה צומת תבואה חרשה, מה שאין כן בכסף הקרן אינו כלה, רק שממוסוף לו רווחים. ומה מדייק שאם באמת התייאש מחפץ או מחוב ולאחר מכן חזר אליו, יצטרך להפריש ממנו מעשר, שהיאוש דומה לזרעו כלה. 24. בספר באורח צדקה עמוד שכד מביא שהגרש"ז אויערבאך פסק לאלו שקבלו פיצויים מגרמניה עבור רכושם שנגזל בתקופת השואה, שאינם צריכים להפריש מעשר ממנו, אף שנתייאשו כבר. וכתב הטעם הואיל "ואין חיוב הפרשת מעשר מהתורה", ונראה הכוונה שאם היה חיוב מן התורה כמעשר תבואה היה מקום לומר כחידושו של בעל הפלאה (הובא בהערה הקודמת) שדומה לדבר שזרעו כלה, אבל מכיון שאינו מן התורה מסתבר שאינו נחשב לרווח, כל שאין הרווח יותר מההפסד. בעמוד שע שם מביא שאף הגר"ן קרליץ שליט"א הורה שאין צריך להפריש מעשר לאחר ייאוש. 25. חידושו של הפלאה מובא בספר דרך אמונה שם ס"ק כז ובספר צדקה ומשפט פרק ה הערה כח ללא עוררין. אלא שבספר צדקה ומשפט מעיר שאלו המחשבים את המעשר פעם בשנה (עיין דין 11) לא יצטרכו להפריש ממנה מעשר אם מצאו את האבידה באתה שנה. אמנם יש לציין שפסקי הרבה בחידושו של הפלאה א. א. בספר צדקה ומשפט פרק ה הערה א. כתב שאפשר לתבוע את מעשר כספים הוא כעין מעשר תבואה, ובגליון 28 הערה 13 הבאנה שהדעה המקובלת להלכה היא שמעשר כספים אינו כעין מעשר תבואה, וכמו שפסקי ה"ב, הבית מאיר, החוות יאיר ועוד הרבה אחרונים. ב. הפלאה מדמה ייאוש לזרעו כלה, סברא זו ניתן לומר אם סוברים שמיד לאחר ייאוש יצא האבידה מרשותו, אבל לפי הסוברים שלא יצא מרשותו עד שהגיע לרשות זוכה, וכמו שכתבו הנתניבות בסי' רסב סק"ג והקצות בסי' תו סק"ב (ויתכן אף שהמאבד אינו צריך לעשות מעשה קנין, עיין במילואי משפט על הנתניבות שם שמביא דעות האחרונים בזה), ואם כן אין מקום לחידושו של הפלאה. ואפשר שדברי הפלאה אמורים רק בייאוש כעין זוטו של ים, שאבודה ממנו ומכל אדם, וכמו הדוגמא שכתב שם (עיין שם), ובזה כתב הנתניבות בסי' קפא סק"א שדינו כהפקר ויוצא מיד מרשותו, ולפי זה בכל ייאוש שאינה אבודה מכל אדם אף לדעת הפלאה אינו מחויב להפריש מעשר. ג. מה שכתב שאף אם נתייאש מחוב חייב להפריש מעשר, דעת הרבה מן האחרונים שאין מועיל ייאוש בחוב כלל. עיין ברמ"א חו"מ סי' קסג סעיף ג מה שכתבו החכם צבי בהגהות הט"ז והנתניבות בסק"א שאין מועיל ייאוש בחוב, ואם כן ודאי שאינו חייב להפריש מעשר, שהרי מעולם לא יצא מרשותו. 26. בספר צדקה ומשפט פרק ה הערה א. כתב שאפשר לנכות שווי הפיחות על פי מה שכתב החזון איש ביו"ד סי' עז אות ח שפיחות נחשב כמו פסול מטבע (ושלא כשיטת החוות דעת בסי' קסה סק"א שמחלק ביניהם), ולכן כל מה שמחיר הנכס עלה עקב הפיחות אינו נחשב לרווח, אלא כאילו שינו את אופן מדידת הערך מהמטבע הישנה, קרי לפני הפיחות, למטבע החדשה, קרי אחרי הפיחות. ולכן אין צריך להפריש מעשר מרווח זה, אמנם לדעתו כל זה הוא רק אם הפיחות נעשה על פי החלטת הממשלה, אבל אם ירד כוח הקניה של המטבע אין הפיחות נחשב לפסול מטבע אף לדעת החזון איש, ואי אפשר לנכות פיחות זה מהרווח. אמנם האגרות משה שיוצא בהערה הבאה אינו מסכים לחילוק זה, ולדעתו ניתן לנכות כל פיחות. 27. בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קיד נשאל על אחד שקנה בית באנגליה כאלף פאונד ולאחר עשר שנים מכרו באלפיים פונד, האם צריך לחשב כאילו הרוויח אלף פונד, ופסק ששינוי ערך הבית הנובע מירידת כוח הקניה של הפאונד אינו רווח. וכתב שם שהמדד שמפרסמת הלשכה לסטטיסטיקה אינו מדד נכון לשחיקת כוח הקניה של המטבע, שהרי ישנם דברים שמשנתנה ערכם כתוצאה מסיבות מיוחדות. ולכן צריך לחשב מדד אחר לפי מחירים של הדברים הבסיסיים כמו פירות וירקות שאינם מושפעים ממצבים בין לאומיים (אמנם, בזמנינו כמעט כל דבר מושפע מהשפעות כלכליות). נמצא לפי דבריו שיש לחשב את עליית שווי הבית ביחס למחירים של פירות וירקות, שאשר הרווח אינו רווח אמיתי אלא נובע מירידת כוח הקניה הכללי של המטבע המקומי. וכן מביא בספר באורח צדקה עמוד שכה בשם הגרש"ז אויערבאך שאין צריך להפריש מעשר מהרווח הנובע מפיחות או מאינפלציה. וכן בשו"ת וישב משה ח"א סי' טז פסק כדעת האגרות משה, וכתב שניתן לחשב לפי מדד המחירים לצרכן, שזה יוצא בקירוב למדד של צרכים בסיסיים שקובע לפי דעת האגרות משה. 28. אבל אם קנה שלא לשם השקעה יתכן שאינו חייב להפריש מעשר כלל, וכדלהלן: בספר דרך אמונה שם באור ההלכה ד"ה ואחד מעשרה דן באחד שקנה פירות (והוא הדין חפץ אחר) והמחיר של הפירות עלה (יותר משאר המצרכים), האם צריך להפריש מעשר מעליית השווי של הפירות, ומחלק שאם הפירות עומדים לאכילה אין היוקר נחשב לרווח כלל, ואם עומדים למכירה, צריך להפריש מעשר. ולכאורה לדעת הסוברים (וכן דעת הדרך אמונה עצמו, עיין דין 4) שאין צריך להפריש מעשר משוה כסף פשוט שהדין כן, שהרי אם הפירות עומדים למכירה נמצא שירוויח כסף כשימכרם, אבל אם אינו עומד למכירה, פשוט שאינו חייב להפריש מעשר, שאפילו אם היינו מחשבים את היוקר כאילו קיבל עוד פירות אינו חייב פירות אינו חייב להפריש מעשר. ומסתבר שאפילו לדעת הסוברים שצריכים להפריש מעשר משוה כסף, עם כל זה אם הפירות עומדים לאכילה מסתבר שאין צריך להפריש מעשר מהיוקר שהיה אין לו שום רווח מההתייקרות. ויתכן שאפילו אם מכר את הנכס שהתייקר כדי לקנות נכס דומה, אינו צריך להפריש מעשר רק ממה שהנכס התייקר ביחס לנכס דומה, ואף האגרות משה יודה שלא נמדוד לפי הצרכים הבסיסיים. ולדוגמא אם קנה דירה וגר בה עשר שנים, וכיום מחיר הדירה הוא פי שנים, אבל כדי לקנות דירה אחרת יצטרך אף היום לשלם פי שנים ממה שהיה משלם לפני עשר שנים, והוא צריך לקנות דירה אחרת כדי לגור בה, מסתבר שאינו חייב לצדקה כלום. אבל אם במקום מגוריו עלו הדירות יותר מאשר באזור אחר, והוא עובר לגור במקום אחר, נמצא שהרוויח את התייקרות הדירות במקום זה ביחס למדד עליית מחירי הדירות, וחייב להפריש מעשר מחלק זה. 29. כן כתב בספר תשובות והנהגות ח"ב סי' תש"ד, וטעמו שלא ייתכן שאם הרווחים הם כשיעור הפיחות אין צריך ליתן לצדקה כלל, וגם מסתבר ששמירת הכסף מירידת הערך גם נחשבת לרווח, ולכן פסק שאם הפיחות הוא כשיעור הרווחים ייתן מחצית מן המעשר לצדקה. 30. שתי סברות אלו כתב בספר צדקה ומשפט פרק ה סוף הערה לג. 31. כן כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קמג, ואף שפסק כדעת הנודע בעיהודה (עיין בהערה הבאה) שניתן לחשב כל השנה יחד, מכל מקום כתב שמצוה

תשלום דמי נסיעות לעובד שהלך ברגל

שאלה: עובד שהתנה עם המעביד שישלם לו דמי נסיעות, אבל בחלק מהימים הלך העובד ברגל או שהזדמן לו חבר שהסיעו חינוס, האם המעביד חייב בדמי נסיעות עבור ימים אלו, או שאינו משלם רק עבור הנסיעות שהיו בפועל. והאם יש חילוק בין אם סיכמו על סך קבוע עבור הנסיעות, לבין אם סיכמו לשלם את עלות הנסיעות.

תשובה:

המעביד חייב לשלם אף עבור הימים שהעובד הלך ברגל או נסע חינוס, ואפילו אם סיכמו לשלם את עלות הנסיעות, ולא סיכמו על סכום קבוע. ולדעת המהרש"ם דין זה אמור רק אם העובד התאמץ כדי שהרווח יהיה לעצמו.

מקורות

הקדמה

מצוי בעובדים המקבלים תלוש משכורת שמוסיפים סכום כסף עבור נסיעות מבלי לחשבן הוצאות הנסיעות האמיתיות. במקרים אלו ברור שהכוונה לתוספת שכר לעובד אף אם לא יודקק להוציא כסף עבור נסיעות. נידון דידן הוא במקרה שסיכמו על הוצאות נסיעה אמיתיות, או שקבעו סך עלות הנסיעות לפי חשבון ממוצע, או במקרה שסיכמו עם מרצה לשלם לו הוצאות נסיעה במונית להגיע אל הכנס, והמרצה השיג הסעה חינוס, או נסע בתחבורה ציבורית.

אשה שצמצמה בדמי המזונות שקיבלה מבעלה

בניזר דף כד ע"ב מקשה הגמ' על המשנה שמתייחסת למקרה שהיה לאשה כסף משלה, והרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומתוך רב פפא ישקמצה מעיסתה. ובתוספות שם הקשו וז"ל: "ואם תאמר והאמר בפרק אע"פ דמותר מזונות לבעל, ויש לומר דהכא מיירי שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך... ועוד תירץ הר"ם דהא דאמרין מותר מזונות לבעל כגון שקצבו לה כך וכך דינרין לשבת והוזלו המזונות שדי לה באותה קצבה כדי שבעה והותר אותו מותר לבעל אבל הכא מיירי שקימצה מעיסתה שלא הוזלו המזונות אלא קימצה ופחתה מפייה שלא אכלה כדי שובע דההוא מותר הוי ודאי דידה". וכן כתב הר"ן בנדרים דף פח ע"א כתירוץ הר"ם. ולפי זה אשה שצמצמה במזונותיה, אם המותר שייך לה, תלוי בשני התירוצים של התוספות.

הטור והרמ"א באהע"ז סי' ע סעיף ג פסקו שאשה שצמצמה והותרה מהמזונות שנתן לה הבעל, הרי המותר של בעל. ובבית יוסף ציין לגמ' בכתובות דף סה ע"ב מותר מזונות לבעל, ופירש רש"י כגון אשה שמזונות האמורים במשנתנו עודפים לה.

אמנם, בפתחי תשובה שם סק"א מביא בשם שו"ת תשובה מאהבה סי' פ שפסק שאם האשה הרעיבה את עצמה ואכלה פחות מהראוי לה, הותרה לעצמה, ומה שאמרו בגמ' שהמותר לבעל הוא רק אם בטבעה אינה אוכלת כשיעור שקצבו חכמים לסתם נשים ולא כשהרעיבה את עצמה, ומביא ראייה מדברי התוספות והר"ן, וכתב שדברי הרמ"א אינם מוסכמים. והסכים עימו רבו הגאון בעל הנודע ביהודה, וכתב שלא מצד שהאשה יכולה לטעון 'קים לי' כהשיטות שהמותר לאשה, אלא הדין ברור ללא ספק. וכן כתב בהגהות דגול מרבבה שם, שדברי הרמ"א אמורים רק כשקנתה בזול, אבל אם קמצה מעיסתה שייך לה. מאידך, הבית מאיר והבית יעקב שם (וכעין זה צידד בתשובה מאהבה) סוברים שדין צמצמה תלוי במחלוקת ראשונים.

ולכאורה נראה שלפי דעת הר"מ והר"ן אף עובד שהלך ברגל דינו כאשה שצמצמה במזונות, והריווח בחסכון דמי הנסיעות לעצמו. וביותר לפי הסברה שכתב הנודע ביהודה שהמותר שצמצמה לעצמה, מכיון שהיא יכולה לטעון מה לך במה שצמצמתי במזונותי עבור עצמי, הרי הייתי רשאית לאכול את כל המזונות, הוא הדין בנידון דידן יטען העובד למעביד מה לך במה שטרחתי וצמצמתי בהוצאות עבור עצמי.

וכן מצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"ט סי קנא שנשאל (השאלה מובאת בקובץ חכמי ישראל שיצא לאור בשנת תרנ"ג באדעסא) על שליח שהיה נוסע בעירות וקימץ בהוצאות שהיה הולך ברגלו אף שבעל הבית התיר לו לשכור חמור וכן הלך לסעוד אצל קרוביו ולא באכסניה, ולא הוצרך לכל הדמים שהתחייב לו בעל הבית במזונות ובשאר הוצאות, ושואל אם רשאי לתובעם מבעל הבית. והשיב המהרש"ם לפי מה שכתב המחצית השקל באו"ח סי' שסז סק"א שאף לדעת הרמ"א שמותר מזונותיה לבעל, היינו דוקא אם נשאר ממילא, אבל אם בשעת אכילה לוקחת מזונותיה ומוזכה אותם לאחרים, אין ביד הבעל למחות בידה, שהיא אומרת אני מצמצמת כדי ליתן

לאחרים ואם תמחה הרי אני אוכלת את הכל, ומה לך בכך אם אני אוכלת או נותנת אותו לאחרים. ולפי זה כתב המהרש"ם שאף שליח שהולך ברגל כדי להרוויח את דמי הנסיעות, יכול לומר שאם לא יתנו לו את דמי הנסיעות אם ילך ברגל, ישכור חמור. וכן כתב אף בשו"ת שארית יעקב ח"ב סי' ס. אמנם יש מקום לדחות את הראיה מדברי המחצית השקל, ולומר שכל דבריו הוא רק באשה שהמזונות כבר בידיה, ולא בעובד שעדיין לא קיבל את דמי הנסיעות. אלא שהמהרש"ם והשארית יעקב לא חילקו בכך, וסוברים שגם באופן זה יכול העובד לדרוש את הכסף מבעל הבית.

חיוב מזונות אינו חוב ממון ואינו דומה לנידון דידן

ונראה לחדש שאף לפי הבנת הבית מאיר ובית יעקב בדברי הרמ"א, שאף אם האשה הרעיבה את עצמה כדי להרוויח את דמי המזונות, המותר לבעל, מכל מקום בנידון דידן יודו שדמי הנסיעות הם של העובד. זאת, על פי מה שמסביר בחידושי רבי ראובן כתובות סי' יד שחיוב מזונות אינו חיוב ממון, אלא חיוב הוא מתנאי האישות לזון אשתו¹, ולכן סובר הרמ"א שאם צמצמה מזונות המותר לבעל, מכיון שהחיוב הוא לזון, וכיון שאכלה הבעל קיים את חיובו ואין לה במותר כלום. וכתב שם שאף התוספות בניזר והר"ן בנדרים שחולקים וסוברים שהמותר שלה, הוא מטעם שסוברים שיש בחיוב המזונות גם חיוב ממון, ולכן מצד חיוב הממון המותר שלה, אבל מודים שעיקר החיוב הוא חיוב מזונות. ולפי זה דברי הרמ"א שהמותר לבעל הוא רק במזונות שהוא חוב לא ממוני, אבל בהסכם לשלם נסיעות שהחוב הוא ממוני, אף הרמ"א יודה שדמי הנסיעות לעובד, אם הלך ברגל.

מזונות לבת אשתו שנשאת

עוד נראה להוכיח שבנידון דידן דמי הנסיעות הם לעובד ממשנה בכתובות דף קא ע"א "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים, ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים... לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות". וכן נפסק בשו"ע אהע"ז סי' קיד. וכתב הר"ן שם (דף ס ע"ב) "ומהא שמעינן שמי שמתחייב לזון את חבירו הרשות בידו לומר תן לי דמי מזונות, והכי איתא בירושלמי המקבל לזון כלתו היא אומרת מעות והוא אומר פירות הדין עמה". וכן הביא הבית יוסף בחו"מ סי' סא בשם שו"ת הריטב"א סי' קסג, ונפסק בשו"ע סי' ס סעיף ג. ולפי זה בנידון דידן, מעביד שהתחייב בדמי נסיעות, והעובד מצא חבר שסיעו חינוס, דינו כבת אשתו שיש לה מזונות ממקום אחר, ויכול לדרוש את עלות הנסיעות. וכל שכן אם העובד הלך ברגל שלא גרע מבת אשתו שיש לה מזונות ממקום אחר. שוב ראיתי בשו"ת אבן ישראל ח"ט סי' קנא שמביא ראייה לנידון דידן ממתחייב לזון בת אשתו, וכן כתב הגרז"י גולדברג שליט"א בקובץ עומקא דדינא ח"א עמוד יב.

1 שו"ת אבן ישראל

¹ כן מוכיח שם מדברי התוספות בכתובות דף סג ע"א ד"ה באומר "מכאן מוכיח רבינו אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקת או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו... ועוד הביא ראייה מדכתבין בכתובה ואנא אפלא". ובשו"ת הרא"ש כלל ע"ב סי' ב כתב שרבינו אליהו מודה ששאר בעלי חובות, חוץ מחיוב מזונות לאשה, אינם חייבים להשכיר עצמם, ומשמע שם ברא"ש שאפילו בעל חוב שיתחייב לעבוד כדי לפרוע את החוב יהיה פטור מלעשות כן. והקשה הב"ח בחו"מ סי' צט (הובא בספר מחנה אפרים שכירות פועלים סי' ב) שאם בכתובה יש חיוב לעבוד מצד שכן התחייב בכתובה ויאנא אפלא, מאי שנא בעל חוב שהתחייב בשטר להשכיר את עצמו. ולדברי רבי ראובן מתוך שרק בכתובה שגופו משועבד לזון חייב לעבוד, מה שאין כן שאר חובות אינם חייב הגוף לפרוע אלא חיוב ממון.

² בהגהות החכם צבי על ה"ט"ו שם כתב שהדין שאחד זן ואחד נותן דמי מזונות הוא רק כשהבעל הראשון התחייב מזונות לזמן מוגבל, אבל אם לא התחייב על זמן מסוים אינו חייב ליתן מזונות רק כל עוד שהמקבל זקוק להם.

בענין חיוב השבת פיקדון למפקיד

שאלה: תושב חו"ל ביקר בארץ ישראל, במהלך ביקורו שאל חפץ מחבירו, שכח להחזיר את החפץ וחזר עימו לחו"ל. האם השואל חייב להחזיר את החפץ לארץ ישראל, ועל מי מוטל לממן הוצאות המשלוח.

תשובה:

לדעת הקצות אין השואל חייב להחזיר את החפץ לארץ ישראל, ולדעת הנתיבות השואל חייב להחזיר לארץ ישראל או לשלוח על חשבונו.

מקורות

מחלוקת הקצות והנתיבות בחיוב השבה בשומרים

כתב הקצות החושן בסי' פו סק"ד ובסי' קצה ששומר אינו חייב להחזיר את הפיקדון למפקיד, וכל חיובו הוא רק שלא לעכב את המפקיד מליטול את פקדונו. אמנם הנתיבות המשפט בסי' פו סק"א חולק, וסובר ששומר חייב להחזיר את הפיקדון. לכאורה היה מקום לומר בנידון דידן שלפי הנתיבות השואל חייב להחזיר את החפץ, והוצאות המשלוח מוטלות על השואל, ולפי דעת הקצות אינו חייב להחזיר. אמנם, כפי שיבואר להלן, בנידון דידן ישנם צדדים נוספים.

חיוב השבה בגזלן שהלך הנגזל למדינת הים

בשו"ע סי' שסז סעיף א נפסק "הגזל את חברו, אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה אינו חייב לרדוף אחר הבעלים להחזיר להם, אלא יהא בידו עד שיבואו, (ויודיע אותם) ויטלו את שלהם", וכתב הסמ"ע שם בסק"ב שדין זה הוא מפני תקנת השבים, שלא להערים קשיים על הגזלן שבא לחזור בתשובה, והש"ך בסק"ב שם מוכיח מהגמ' ב"ק דף קד שמעיקר הדין אינו חייב לרדוף אחר הבעלים.

והנה לפי דעת הסמ"ע, בנידון דידן שאין תקנת השבים, לכאורה יצטרך השואל להביא אף מחו"ל, לסוברים שיש חיוב השבה. אבל לפי דעת הש"ך, יש מקום לומר שאף לדעת הנתיבות אין השואל חייב לשלוח את החפץ מחו"ל, שהרי אף גזלן שבדאי חייב בהשבה אינו חייב לרדוף אחר הנגזל.

גזלן שלקח את הגזילה למדינת אחרת

אבל באמת נראה שלדעת הנתיבות חייב השואל להחזיר את החפץ מחו"ל, ומכמה טעמים.

א. הערוך השולחן שם כותב שכל הסוגיא שאין הגזלן חייב לרדוף אחר הבעלים, אינו רק כשהבעלים עברו למדינה אחרת, אבל אם הגזלן עבר למדינה אחרת חייב להחזיר את הגזילה למקום ביצוע הגזילה. ואף שהנתיבות בסי' רלב סק"י חולק על דעת הערוך השולחן וסובר שאין חילוק מי הריחיק את הגזילה ובשניהם אין הגזלן חייב להביא את הגזילה ממדינת הים, מכל מקום נראה שלא כתב כן אלא לפי דעת הסמ"ע שהזכיר שם, שהפטור הוא מצד תקנת השבים, אבל לפי דעת הש"ך שהפטור הוא מעיקר הדין, יש חילוק בין אם הנגזל הלך או אם הגזלן הלך.

אמנם אף שבשומרים לא שייך תקנת השבים, וכמו שכתב הנתיבות בעצמו שם לענין הלואה, עדיין אפשר לומר שדין שומר שונה מגזלן, ואין חיוב השבה ממדינת הים מעיקר הדין, אף אם השומר הלך. וכן כתב הנתיבות בהקדמה לסי' עו שיש חילוק בין גזלן לשומר לענין חיוב השבה ממדינת הים. וכן יש להוכיח מהסוגיא בב"ק דף יא ע"א שצריך לימוד מיוחד ששומר בהמה שפשע חייב להביא את הנבלה, ולא חייבו אותו מצד חיוב השבה (ועיין בהערה 1 שיש משמעות לכך אף בנתיבות בסי' רלב).

ב. אפילו אם נאמר בדעת הנתיבות ששומר שהלך למדינת הים אין עליו חיוב השבה מעיקר הדין, מכל מקום מצינו בחידושי הרשב"א ב"ק דף קג ע"א שכתב כדעת הערוך השולחן, על הגמ' שרק גזלן ששנבע חייב לחזר אחר הנגזל וז"ל: "וימינה למי שלוח מעות מחבירו ונשבע לו שיפרענו לזמן פלוני שאינו צריך להוליכו אחריו למדי שלא נשבע לו אלא שיפרענו במקום שלוח ממנו האם הלך לו המלוה למקום אחר אין צריך לחזר אחריו", וכן כתב אף בשו"ת הרשב"א סי' תשצג, ומשמע מדבריו שהפטור מלחזר אחר הבעלים אינו אלא במקום שהבעלים הלכו ממקומם.

דעת הנתיבות – המעביר חפץ למקום אחר דינו כמזיק

ג. הנתיבות שם מחדש שהמוליך חפץ של חברו למדינה אחרת חייב להחזירו מדין מזיק, שההרחקה נחשבת לנזק, וכן לוח שלקח את כסף ההלואה למקום אחר חייב מדין מזיק, אלא שאם התכוון לגזול פטור אף מדין מזיק, מצד תקנת השבים, וכדעת הסמ"ע בסי' שסז. ובה מסביר הנתיבות את הדין המבואר בשו"ע שם שקונה חפץ שהעביר את החפץ למדינה אחרת מבלי להודיע למוכר, ואחר כך מצא בו מום ורוצה לבטל את המקח, חייב להחזיר את החפץ למוכר.¹

לפי חידושו של הנתיבות השואל חייב לשלוח את הפיקדון לארץ ישראל, אף אם היינו סוברים כשיטת הקצות שאין חיוב השבה בשומרים, שהרי החיוב הוא מדין מזיק. אלא שדברי הנתיבות קשים, שהרי אם לקח חפץ של חברו למקום אחר אין נזק בגוף החפץ, אלא יש צורך בהוצאות כדי להחזיר את החפץ למקומו, והזורק מטבע של חברו למים צלולים אינו נחשב למזיק, אף אם יש צורך לשכור אדם להוציא את המטבע מהמים (אלא שנחלקו הפוסקים בשו"ע סי' שפו אם חייב מדינת דגרמי). ומטעם זה דחה בספר אמרי בינה דיני דיינים סי' כא את דברי הנתיבות, וכתב שהטעם שבמקח טעות חייב הקונה להחזיר את החפץ, אינו מצד שהקונה נחשב למזיק, אלא מצד שהמוכר רשאי לעכב את הכסף עד שיקבל את החפץ, כשם שלוח יכול לעכב את פירעון ההלואה עד שהמלוה ישיב את המשכון.

בדרך דומה מבאר אף האבן האזל בהלכות מכירה פ"ק טז הלכה י', שכל דין מקח טעות מבוסס על אומדנא שעל דעת שיהיה מום כזה לא הסכים הקונה לקנות, ולכן דינם כאילו התנו, ואם כן על דרך זה יש לומר שאומדן הדעת הוא שלא הסכימו שיתחייב המוכר להחזיר את הכסף לפני שיחזיר הקונה את החפץ.

חיוב להביא ממדינה אחרת מדין גרמי

אמנם אף לדעת הקצות שאין חיוב השבה בשומרים, ואף אם נאמר שהעברה למדינה אחרת אינה נחשבת להיזק בידים, עדיין יש לדון אם השואל חייב מדינת דגרמי על כך שגרם שהמשאיל יצטרך להוציא כסף כדי לקבל את החפץ.

והנה בשו"ע סי' שפו סעיפים א-ג נחלקו המחבר והרמ"א אם דוחף מטבע של חברו לים חייב מדינת דגרמי, המחבר פוסק כשיטת הרמב"ם שחייב, והרמ"א והש"ך פוסקים כשיטת התוספות והרא"ש שפטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים. והטעם שאינו נחשב למזיק גמור הוא מכיון שאין הנזק בגוף המטבע אלא שצריך לשכור אדם להוציאו מן הים.

ולכאורה נידון דידן דומה לדוחף מטבע לים ולשיטת הרמ"א והש"ך פטור מדיני אדם, ובנידון דידן אף מדיני שמים מכיון שהוא שוגג, ומבואר במאירי ב"ק דף נו שכל גרמא שלא התכוון להזיק פטור אף מדיני שמים, וכן כתב החזון איש בב"ק סי' ה אות ד. אמנם, בחזון איש משמע שבפשיעה גמורה חייב בדיני שמים אף אם לא נתכוון להזיק, אבל נראה בנידון דידן אינו נחשב לפושע גמור, ששכחה איננה פשיעה גמורה, וכמו שמצינו בב"ק דף כו בהיתר אבן מונחת לו בחיקו ושכחה ועמד ונפלה והזיקה שחייב רק בנזק ופטור מדי דברים. אמנם בב"מ דף לה מבואר ששומר ששכח היכן הניח את הפיקדון דינו כפושע וחייב, והאחרונים עמדו על סתירה זו, ויש הסבירו שישומר ששכח היכן הניח יש טעמים מיוחדים שחייב על שכחתו. הנתיבות בסי' רצא ס"ק יד כתב שחייב מדין מזיק על שבדין העלים את הפיקדון, בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמח כתב שהפשיעה היא שהיה עליו לרשום היכן מטמין את הפיקדון ולא להסתמך על זכרונו, ועוד האריכו האחרונים בזה, ועיין מה שכתב הגר"י נוסבויס שליט"א בקובץ עומקא דדינא ח"א עמוד יח והלאה.

החפץ שווה פחות במקום השואל

ויש להסתפק באופן שהחפץ שווה פחות במקום השואל, וכמו שמצוי במוצרי חשמל ששווים בארה"ב הוא פחות משווים בארץ ישראל, אם השואל ייחשב כמזיק בכך שהוריד את ערך החפץ על ידי שהעבירו לחו"ל. ועצם הספק הוא אם הורדת ערך נחשבת להיזק.

והנה בב"ק דף יא ע"א מבואר שאם נפל שור בבור ומת, חייב חופר הבור להעלות את השור מהבור, ומבואר שם בגמ' שאם השור שווה בתוך הבור פחות משווייה מחוץ לבור וחופר הבור לא העלה את השור, חייב לשלם את ההפרש שיש בין שור חי מחוץ לבור לבין שור מת בתוך הבור, הרי שהפסד ירידת הערך מכך שהשור נמצא בבור הוא על המזיק, וחייב זה הוא מעיקר הדין, ולא מדינת דגרמי.

חילוקים בין שור בבור למטבע בים

ובקצות החושן סי' שפו סק"י הקשה מאי שנא מדוחף מטבע לים שפטור הרי הוריד את ערך המטבע, ומדוע לא נחייב אותו כחופר בור, ומיישב שאין מחייבים על הורדת הערך רק אם באותה פעולה יש גם נזק בגוף הדבר, וכגון שהשור מת, אבל אם גוף הדבר קיים כבתחילה, אין מחייבים על הורדת ערך בלבד, ומתקשה בטעם החילוק.

בשערי יושר שער א פ"י מתרץ שבאמת חופר הבור חייב לשלם את כל השור שהזיק ולא רק ההפרש שבין שור חי לשור מת, ומה שמנכים את שווי הנבלה אינו אלא מדין תשלומין, שחופר הבור רשאי לשלם באמצעות הנבלה, ולכן אין לחשב את שווי הנבלה רק לפי שווי במצב הנוכחי.

מצד סברה אחרת.

הוכחה מזורק כלי שהורדת ערך איננה נזק

עוד נראה להוכיח שהורדת שווי איננה נזק מהסוגיא בב"ק דף יז ע"ב "זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור, דאמרין ליה מנא תבירא תבר, לרבה פשיטא ליה לרבה מבעיא ליה... ובהא קמפלגי דמר סבר בתר מעיקרא אזלינן ומר סבר בתר תבר מנא אזלינן, ורשיי ותוספות מסבירים שאם אזלינן בתר מעיקרא הזורק חייב, ואם אזלינן בתר תבר מנא השובר במקל חייב, והרמב"ן במלחמות מפרש שאם אזלינן בתר תבר מנא שניהם פטורים, הזורק משום שלא שיבר כלי, והשובר משום ששיבר כלי שהולך ליפול ואינו שווה כלום.² ומדברי הרמב"ן מוכח שהורדת ערך איננה הזק, שאם לא כן, אף שלא ניתן לחייב את הזורק על השבירה משום שלא שבר, מכל מקום יש לחייבו על הורדת הערך, שמיד שזרק את הכלי ירד ערכו. הרי שאין חיוב נזק רק על שבירת כלי ולא על הורדת ערך כלי מבלי לשנות את צורתו.

² ובדעת רש"י ותוספות שהזורק חייב אף שאין הכלי שווה כלום, מתרץ בחידושי הגר"ט ב"ק סי' קכז, שחיוב המזיק הוא לתקן את הנזק או לשלם כסף שיתאפשר לקנות בהם כלי כמו ששיבר, וכיון ששיבר כלי שלם, חייב לשלם כלי כיוצא בו, וכן כתב הגר"ש שקאפ במכתב שנדפס בסוף חידושו לב"ב. והאבן האזל בהלכות נזקי ממון פ"ב הלכה יד מיישב שיש לשלם כלי כפי שוויו במצב גריל ולא כשהוא באויר. ולפי הגר"ט והגר"ש יוצא שאף לשיטת רש"י אין הכלי שווה כלום כשהוא באויר.

החזון איש בב"ק סי' ג אות יב מיישב, שמדובר כשאין חילוק בשור חי אם הוא נמצא בתוך הבור או מחוץ לבור, וכל החילוק בשווי הוא רק בשור מת, יוצא שמיתת השור הביאה את כל הנזק, משור חי עד שור מת בתוך הבור, ולכן חייב על מיתת השור כל הנזק. אבל בדוחף מטבע כל הנזק אינו אלא ירידת הערך. והנה לפי שלשת התירושים האלו יוצא שהמעביר חפץ ממקום היוקר למקום הזול אינו מתחייב משום מזיק, כיון שאין היזק בגוף הדבר.

חילוק האגרות משה בין מטבע לשאר הפצים

אמנם בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' יד מיישב קושיית הקצות באופן אחר, שיש לחלק בין מטבע לשאר דברים, ששאר דברים שנפלו לבור השומא שלהם פחתה, ועל זה מתחייב המזיק לשלם, וזורק מטבע שפטור, אינו אלא במטבע, משום שמתבע כל עוד שהיא קיימת גם הערך שלה קיים ולא נפחת כלל שאין יוקר וזול במטבע כי הדינר תמיד נשאר דינר, ומה שמשלמים עליה פחות זה רק גרמא ולכן לא חייבים, ולפי דבריו הזורק כלי של חבירו למים צלולים חייב. ואם כן אף בנידון דידן המעביר חפץ ממקום היוקר למקום הזול, חייב. אלא שקשה על דבריו שהרי רבה שפטר בזורק מטבע לים פטר גם בפחות מטבע של חבירו והעביר צורתו אם לא החסיר מגוף המטבע, והש"ך בסי' שפו סק"ז מביא מה שכתב המהרש"ל בשם ספר צפנת פענח שגם אם מעך כלי כסף וקלקל את צורתם בלי להחסיר מהגוף פטור, ומקור חידוש זה הוא מהראב"ן, ומוכח שאין חייבים על הורדת השווי אפילו בכלים, ואף שבש"ך שם פקפק בדבריהם, אין זה אלא

מנחם מנדל זצ"ל

מן המובחר להפריש מכל הכנסה בנפרד. ולכאורה טעמו הוא, שדברי הנודע ביהודה הוא חידוש לקולא, ויש מקום להדר במצות צדקה ולא לסמוך על הקולות האלו. ³² בשו"ת שער אפרים סי' פד מחלק שאם ידע כמה הרוויח מעסק מסוים, עליו להפריש מעשר מעסק זה בנפרד ולא לחשבו עם שאר עסקיו. אבל אם אינו יודע כמה הרוויח מהעסק, רשאי להמתין עד זמן מסוים ולערוך חשבון כללי מכל העסקים יחד, ובאופן זה יוכל לנכות את ההפסד של עסק מן הרווחים של עסק אחר. בשו"ת חוות יאיר סי' רכז אינו מחלק בין אם יודע את רווחיו מכל עסק, וסובר שדרך נכונה היא לחשב ביום מסוים בשנה כל הרווחים וההפסדים יחד. וכתב שנכון לקבוע את תחילת השנה בראש השנה, שאז מחלק הקב"ה לכל אחד ואחד חלקו הראוי לו לשנה הבאה. בשו"ת נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' קצח פוסק כהחוות יאיר וחולק על השער אפרים שחילק בין אם ידוע לו הרווחים מעסק מסוים ובין אם לאו. ומוכיח שיש ענין של שנה במעשר כספים מלשון הירושלמי בריש פאה "מה חומש בכל שנה ושנה", וממה שהירושלמי מזכיר חומש בשנה מוכח שיש בזה ענין של שנה, וכמו במעשר תבואה שאין מעשרין משנה אחת על שנה אחרת, וכן פסקו בספר אהבת חסד פרק יח והערך השולחן בסי' רמט סעיף ז, ו"ה אגרות משה יו"ד ח"א סי' קמג ובספר צדקה ומשפט פרק ה הלכה ט. ³⁴ ומסתבר אף האהבת חסד פרק יח דין ב, הערך השולחן סי' רמט סעיף ז, ו"ה אגרות משה יו"ד ח"א סי' קמג ובספר צדקה ומשפט פרק ה הלכה ט. ³⁴ ומסתבר אף לפי הפוסקים האלו צריכים ליתן צדקה במשך השנה בכדי שלא יעבור על לא תאמץ וכו' עד שיעשה חשבון, ולכן ירשום כל פעם כמה נתן לצדקה ובסוף השנה ינכה סכומים אלו מעשירית הרווחים, וכן פסק האהבת חסד בפרק יח דין ג שניהוג כן. ³⁵ בשו"ת נודע ביהודה כתב שהירושלמי למד את הדין לחשב מעשר כספים כל שנה מהפסוק בפרשת ראה "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" ודרשו חז"ל שאסור להפריש מעשר מתבואה של שנה אחת על תבואה של שנה אחרת, והרי השנה לענין מעשר תבואה היא מראש השנה עד ראש השנה, אם כן אף במעשר כספים כן. ואף שאין דיני מעשר כספים שווים למעשר תבואה, מכל מקום כיון שהלימוד לחשב כל שנה הוא מפסוק זה מסתבר קצת לדמות. וכן מדייק בשו"ת שבת הלוי ח"ה סי' קלג אות ג מדברי הנודע ביהודה. ³⁶ כן כתב בספר צדקה ומשפט פרק ה הערה לט בשם החוות יאיר (שהובא בהערה ³²), ואף שהחוות יאיר לא כתב כן במפורש, מכל מקום מסתבר שעדיף לחשב וליתן את הצדקה שנשאר חייב מוקדם ככל האפשר. ³⁷ כן פסקו בשו"ת שבת הלוי ח"ט סי' רא אות ה ובספר צדקה ומשפט פ"ה הערה לט. דבריהם מחדשים שהרי הנודע ביהודה למד כן מהפסוק שנה בשנה, ובפסוק הכוונה לשנה עברית ולא לועזית, ואם כן יש לחשב לפי שנה עברית אפילו אם יהיה נוח יותר לחשב לפי הלועזית. ³⁸ שבהזדמנות הראשונה שביכולתו להוציא את הכסף ולהשתמש בהם כרצונו, חייב להפריש מהם מעשר, ואינו רשאי להשקיע אותם שוב בעסקאות אחרות, ולהיפטר מחובת המעשר בטענה שהכסף מושקע כבר. וכן כתב הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"ב סי' נד שלאחר שהוא יכול להשתמש בכסף כרצונו, חל עליו חובת מעשר כספים.

מנחם מנדל זצ"ל

הבטיח לחבירו חמור אם יציל את חמורו

והנה היה מקום לבעל דין להשיב שיש לחלק בין התחייבות לזון שהיא התחייבות של ממון שמטרתה להרוויח למקבל, ובין התחייבות נסיעות, שאינה התחייבות כדי להרוויח לעובד, אלא כדי שלא יפסיד מחמת העבודה, וכשלא היה הפסד נסיעות אין סיבה שירוויח העובד יותר. וכן חילק בקובץ כנסת חכמי ישראל סי' קמ שאם התחייב הוצאות ולא הוציא אינו חייב לשלם לו תמורתן. אלא שיש להוכיח מהגמ' בב"ק דף קטז ע"א שאף במקרה שהבטיח כדי לסלק את ההפסד ולא היה הפסד, אין המתחייב נפטר, ששינינו שם: "שטף נהר חמורו וחמורו חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים הניח זה את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נתת לו את שלי חייב ליתן לוי", ובגמ' "בעא מיניה רב כהנא מרב ירד הציל ועלה שלו מאליו מהו, אמר ליה משמיה רבי חיימו עליה". ונחלקו הראשונים בבואר הגמ', רש"י והנימוקי יוסף מפרשים שהספק בגמ' הוא אם חייב לשלם לו חמור על כך שהוא הפקיר את גורל חמורו לטובתו, או שאינו חייב מכיון שהוא לא הפסיד חמור, ופשטו בגמ' שחייב לשלם לו על עצם הפקרת גורל חמורו. וכן מפרש החזון איש בחו"מ סי' יח אות ג בדרך זו. אבל בשיטה מקובצת מובא בשם רבינו יהונתן שמפרש את הספק אם אומרים שלא נתכוון מתחילה לשלם לו דמי חמור על הצלת חמורו, אלא משום שהיה סבור שישנות חמורו של המציל, וכיון שלא מת אינו משלם לו אלא שכרו, או שכיון שקיבל עליו לשלם לו דמי חמורו, חייב לשלם לו בכל

מקרה, שמשמים ריחמו עליו שלא יפסיד חמורו. והמסקנה שחייב לשלם בכל מקרה.³ וכן מפרש הנתניבות בסי' רסב סק"ג. ולפי זה בנידון דידן, אף אם נאמר שהתחייבות לשלם לעובד דמי נסיעות היא כדי שלא יפסיד העובד דמי הנסיעות, מכל מקום המעביד חייב לשלם אף אם לא הפסיד העובד דמי נסיעות, שמשמים ריחמו עליו. אמנם, לפי פירוש רש"י והנימוקי יוסף חייב לשלם למציל על שהפקיר את חמורו, ואם כן אין ראייה שהמתחייב לשלם הפסדים חייב לשלם גם אם לא היה הפסד, מכל מקום אפשר שבנידון דידן יודו שהמעביד חייב, מכיון שהעובד התאמץ כדי להרוויח את דמי הנסיעות לעצמו.

לא קבע על סכום מסוים עבור נסיעות

ולכאורה היה מקום לומר, שכל זה דוקא אם המעביד קצב לעובד סכום כסף מסוים עבור נסיעות. אבל אם לא קצב סכום, אלא התחייב לשלם לו דמי נסיעות בשיעור שיעלו בפועל, וכמו שמצוי במקרים שמשלמים עבור נסיעה במונית, שלא ידוע מראש כמה תעלה הנסיעה, אין המעביד חייב לשלם אלא את ההוצאות בפועל, וכשלא היו הוצאות אינו חייב לשלם כלל. אבל מדברי המהרש"ם והשארית יעקב מבואר שאף במקרה שסיכמו על שיעור ההוצאות שיהיו בפועל, חייב המעביד לשלם לעובד כשיעור ההוצאות שהיה מחויב אם העובד לא היה הולך ברגל.

³ ובדין זה הוכיח האור שמח בפ"ו מהלכות שכירות הלכה א שהמזיק נכס שמבוטח באמצעות חברת ביטוח, חייב לשלם, אף שלא הפסיד הניזק כלום.